

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ, ЩО ПЕРЕЙШЛО У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ	8
1.1. Стан та напрями розвитку наукової думки щодо розпорядження майном, яке перейшло у власність держави	8
1.2. Правові засади розпорядження майном, що переходить у власність держави	19
1.3. Поняття та класифікація майна, що перейшло у власність держави	48
1.4. Суб'єкти правовідносин щодо розпорядження майном, яке перейшло у власність держави	68
РОЗДІЛ 2. ЯКІСНО-ЗМІСТОВНІ АСПЕКТИ ЗБЕРІГАННЯ МАЙНА, ЩО ПЕРЕХОДИТЬ У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ	85
2.1. Поняття та види складів, на яких зберігається майно, що переходить у власність держави	85
2.2. Підстави розміщення та порядок зберігання майна, що переходить у власність держави, на складах митного органу	101
2.3. Відшкодування витрат на зберігання товарів на складах митного органу	127
2.4. Проведення інвентаризації та складських операцій щодо майна, яке переходить у власність держави	139
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР У ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	154
3.1. Передумови та порядок прийняття рішення про реалізацію майна, що переходить у власність держави	154
3.2. Поняття та процедура митного аукціону (редукціону)	164
3.3. Поняття та процедура реалізації майна за договором комісії	175

РОЗДІЛ 4. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ СПОСОБІВ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ, ЩО ПЕРЕЙШЛО У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ	185
4.1. Безоплатна передача майна, що перейшло у власність держави	185
4.2. Переробка майна, що перейшло у власність держави	197
4.3. Утилізація та знищення майна, що перейшло у власність держави	205
РОЗДІЛ 5. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ, ЩО ПЕРЕЙШЛО У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ	214
5.1 Митна політика щодо сфери розпорядження майном, яке перейшло у власність держави	214
5.2. Принципи реалізаційних процедур у діяльності митних органів	225
5.3. Особливості розпорядження окремими видами майна, яке перейшло у власність держави	235
5.4. Відповідальність за порушення законодавства у сфері розпорядження майном, що перейшло у власність держави	256
ВИСНОВКИ	282
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	289
ДОДАТКИ	320

ВСТУП

В умовах реформування правової системи України відповідно до міжнародних стандартів відбувається трансформація функціонування суб'єктів публічної адміністрації. Не є винятком і діяльність митних органів щодо розпорядження майном, набутим у власність держави. В контексті митного законодавства специфічною видається детермінація товарів і транспортних засобів комерційного призначення як майна. Саме тому до основних напрямів реалізації митної політики має бути віднесено здійснення адаптації митного законодавства до стандартів Європейського Союзу, розв'язання проблем інформаційно-телекомунікаційного забезпечення в діяльності митних органів, спрощення митних формальностей, запровадження належного публічного адміністрування в митно-правовій сфері. На сучасному етапі серйозною проблемою є втілення вказаних векторів митної політики у практичну площину, що потребує належного теоретичного вирішення.

Реалізація майна, що переходить у власність держави, є додатковим джерелом поповнення державного бюджету, тому від ефективності діяльності суб'єктів публічної адміністрації, наділених повноваженнями з пошуку, вилучення, конфіскації, подальшого розпорядження майном, яке може бути звернене в дохід держави, залежать показники поповнення дохідної частини державного бюджету України. На підставі аналізу результатів перевірок здійснення операцій з вилученим, конфіскованим і безхазяйним майном, проведених упродовж минулих років, Рахункова палата України дійшла висновку про відсутність в Україні цілісної системи нормативно-правового регулювання та бухгалтерського обліку під час здійснення зазначених операцій. Чинним законодавством встановлено окремі особливості діяльності для кожного державного органу щодо розпорядження майном, однак не забезпечено єдиний підхід у здійсненні, що своєю чергою не дає змогу ефективно планувати надходження до бюджету від цієї діяльності. Отже, актуальним для сфери правозастосування

є здійснення наукових досліджень стосовно сфери розпорядження майном, набутим державою.

Суттєвим під час визначення актуальності теми дослідження є чинник інтенсифікації розвитку інформаційних технологій. Так, наявним є збільшення кількості способів реалізації окремих повноважень митних органів України, зокрема у сфері реалізації майна. Новим порядком запроваджено можливість використання сучасних електронних технологій під час реалізації товарів на митних аукціонах (редукціонних) шляхом використання електронної торгової системи. Питання реалізації товарів на митному аукціоні є порівняно новим у законодавстві та практиці України. Проте внаслідок необізнаності громадськості щодо наявності можливостей участі в митному електронному аукціоні ця діяльність є малоефективною та часто порушує права й інтереси окремих громадян.

Саме тому назріла потреба в комплексному дослідженні механізму розпорядження майном, що перейшло у власність держави, як ефективного чинника реалізації митної політики, а також у розробленні на цій основі пропозицій і рекомендацій для вдосконалення законодавства в досліджуваній сфері та практики його реалізації.

Фундаментальною базою дослідження є праці В.Б. Авер'янова, С.С. Алексеєва, О.В. Зайчука, М.І. Козюбри, В.В. Копейчикова, В.В. Лазарева, Н.М. Оніщенко, В.С. Нерсисянца, О.Ф. Скакун, О.В. Петришина, П.М. Рабіновича, М.В. Цвіка та інших учених, які розглядали природу і зміст правових категорій «правовідносини», «інститут права», «права та обов'язки», «суб'єкт», «правове регулювання», «механізм правового регулювання» тощо.

Загальнотеоретичні положення, які стосуються митної проблематики, зокрема питань, пов'язаних із розпорядженням майном, що перейшло у власність держави, у митно-правовому аспекті викладено у працях таких науковців, як Ю.П. Битяк, Н.І. Білак, І.Л. Бородін, М.Ю. Віхляєв, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, Т.О. Гуржій, Л.М. Дорофєєва, Є.В. Додін, О.Ю. Дрозд, О.Ю. Дубинський, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, Б.А. Кормич, В.Т. Комзюк, С.В. Кувакін, О.В. Кузьменко, Є.О. Легеза, Д.М. Лук'янець, А.В. Мазур, Р.В. Миронюк, В.Я. Настюк, Н.Б. Новицька, П.В. Пашко, Д.В. Приймаченко, В.В. Прокопенко, Н.П. Свиридюк,

О.В. Стрельченко, В.В. Ченцов, В.Г. Чорна, О.О. Федотов та інші. На основі їхніх здобутків було сформульовано низку авторських визначень, класифікацій і пропозицій, що мають теоретичне та практичне значення.

У працях згаданих вище вчених відображено актуальні проблеми митного регулювання, зокрема щодо розпорядження майном, яке перейшло у власність держави, пов'язані з необхідністю вдосконалення засобів правового регулювання цієї сфери, виокремленням особливостей розпорядження окремими видами майна, яке перейшло у власність держави, встановленням відповідальності за порушення законодавства у сфері розпорядження майном, що перейшло у власність держави, та систематизацією перспективних тенденцій розвитку досліджуваної сфери.

Водночас розпорядженню майна, яке перейшло у власність держави, як ефективному чиннику реалізації митної політики приділено не достатньо уваги в монографічних працях та наявних наукових дослідженнях. Проблема розглядається переважно фрагментарно, з позиції її нормативного врегулювання та інституційної системи. З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне здійснити дослідження теоретико-правових засад розпорядження майном, що переходить у власність держави, аналіз якісно-змістовних аспектів зберігання майна, що переходить у власність держави, окреслити сутність і зміст механізму реалізаційних процедур у діяльності митних органів, розкрити адміністративно-правову характеристику окремих способів розпорядження майном, яке перейшло у власність держави, а також концептуальні засади розвитку інституту розпорядження майном.

Таким чином, відсутність повного комплексного дослідження теоретичних і практичних проблем розпорядження майном, що перейшло у власність держави, як ефективного чинника реалізації митної політики, наявність численних правових колізій та прогалин у нормативно-правових актах, якими врегульовано відносини у сфері реалізаційних процедур, зумовили вибір теми монографії.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ, ЩО ПЕРЕЙШЛО У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ

1.1. Стан та напрями розвитку наукової думки щодо розпорядження майном, яке перейшло у власність держави

Важливим аспектом дослідження проблематики розпорядження майном, яке перейшло у власність держави, є визначення глибини доктринального аналізу різноманітних аспектів цього питання у вітчизняній науковій думці. При цьому наголосимо на широкому спектрі наукового пошуку, який охоплює управлінські, економічні та правові аспекти розпорядження майном, що перейшло у власність держави.

З метою проведення дослідження наукових висновків щодо окремих аспектів розпорядження майна, яке перейшло у власність держави, проаналізуємо основні напрями розвідок учених, які на різних етапах займалися вивченням проблем, пов'язаних з визначенням митної політики, організаційно-правовими засадами функціонування митної служби, зберіганням товарів, транспортних засобів комерційного призначення на митних складах; виокремленням особливостей процедур реалізації, безоплатної передачі, переробки, утилізації чи знищення майна, зверненого на користь держави, і т. д.

Розглянемо питання сучасного стану та напрямків розвитку наукової думки щодо розпорядження майном, яке перейшло у власність держави,

через призму наукових результатів, викладених вітчизняними авторами в монографічній літературі та періодичних наукових публікаціях.

Вагоме значення при дослідженні проблематики розпорядження майном, яке перейшло у власність держави, мають загальнотеоретичні висновки, що стосуються митного права.

Так, у дисертаційному дослідженні В.В. Прокопенка на тему «Митні формальності на транспорті в Україні та їх адаптація до міжнародних митних норм, правил та стандартів» (2018 р.), присвяченому комплексному дослідженню митних формальностей і дій, які виконуються під час переміщення товарів, громадян через митний кордон України на транспорті в міжнародному сполученні, особливостей адміністративно-правового регулювання процедури митного контролю та митного оформлення на різних видах транспорту, встановлено сутність і правову природу понять «митна процедура», «митна формальність», «митне оформлення'», «митний режим» та їх співвідношення. Зазначимо, що численні теоретичні напрацювання автора в цьому напрямку послугували фундаментальною основою для подальших досліджень іншими науковцями у сфері митного права [297]. Не виключенням є дослідження розпорядження майном, яке перейшло у власність держави.

Проблематику митних режимів висвітлено в дисертаційних роботах таких науковців, як Я.Б. Назарова на тему «Правове регулювання митних режимів тимчасового ввезення та тимчасового вивезення (2016 р.) [124] та О.В. Чуприна «Правове регулювання митних режимів переробки» (2015 р.) [343]. Слушними також є висновки О.Г. Мельник, О.В. Муқан, О.І. Яцишина щодо особливостей застосування митного режиму «митний склад» під час імпорту нафтопродуктів. Авторами розглянуто відмінності між митним складом та складом митниці відповідно до чинного законодавства України, проаналізовано порядок роботи складу митниці та митного складу, досліджено тенденції ринку світлих нафтопродуктів, сформовано пропозиції щодо вдосконалення діяльності підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну та митну діяльність, застосовуючи митний режим митного складу під час імпорту світлих нафтопродуктів [116, с. 46].

Щодо здійснення митного контролю, то ґрунтовними є висновки, зроблені Д.В. Приймаченком та В.В. Прокопенком. Науковцями

досліджено сферу, підстави і порядок застосування такої форми митного контролю, як перевірка обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем. Обґрунтовано необхідність зміни назви даної форми митного контролю та запропоновано використовувати назву – «перевірка обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які перебувають під митним контролем». Зважаючи на активізацію процесів безпосередньої реалізації положень Угоди про асоціацію України з ЄС щодо створення між ними зони вільної торгівлі, як це визначено у розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») [348], цілком доречним став проведений авторами аналіз міжнародних договорів, які регламентують суспільні відносини галузі митного регулювання [350; 351; 349]. За результатами цього аналізу встановлено, що в міжнародних актах, на відміну від МК України, відсутня така форма митного контролю, як перевірка обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем [350]. Крім цього, авторами відзначено, що вимоги відносно обліку товарів на митних складах і вільних митних зонах, у порівнянні з вимогами до обліку матеріальних цінностей на складах тимчасового зберігання, практично ідентичні [162, с. 76].

Питання здійснення огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі як форми митного контролю висвітлено в праці В.В. Прокопенка. Науковцем також акцентується увага на тому, що досліджувана форма митного контролю орієнтована на застосування після фактичного переміщення товарів і транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України. Автором за результатами проведеного дослідження доведена необхідність внесення змін у ст. 343 МК України щодо зміни назви цієї форми митного контролю та деталізації питання доступу до проведення огляду територій і приміщень посадових осіб митних органів [296, с. 98].

Специфіка переміщення окремих товарів через митний кордон опосередковує можливість їх подальшої передачі у власність держави. Тому важливими є висновки Н.І. Білак щодо особливостей переміщення

об'єктів інтелектуальної власності через митний кордон України (2019 р.). Авторка дійшла обґрунтованого висновку, що митні органи не сприяють захисту прав інтелектуальної власності відносно товарів, не пред'явлених до митного оформлення, які зберігаються на складах митного органу. А правовласник, якому стало відомо, що на складах митного органу знаходяться такі товари, може лише скористатися своїм правом на звернення до суду, передбаченим ст. 432 ЦК України [11], в результаті чого суд може прийняти рішення про застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів, або вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів.

Враховуючи зазначене, Н.І. Білак запропоновано внесення змін у МК України в частині можливості (за наявності згоди правовласника) проводити знищення товарів, щодо яких митний орган набув права розпорядження і які містять ознаки прав інтелектуальної власності або порушують такі права за рахунок та за участю правовласника, що сприятиме економії бюджетних коштів. Такий механізм сприяння захисту прав інтелектуальної власності, на думку науковця, можливо реалізувати шляхом інформування правовласника про розміщення на склад митного органу товарів, які містять ознаки порушень прав інтелектуальної власності. У відповідь правовласник повинен письмово підтвердити готовність провести за власний рахунок необхідні експертизи та дослідження товару, оплатити витрати на зберігання і знищення товару. В разі відмови від вжиття зазначених вище заходів або ненадання відповіді у встановлений строк митний орган має право розпоряджатись даним товаром у встановленому законом порядку. Зокрема, такі товари за наявності відповідних висновків компетентних органів про їх якість, за аналогією з п. 8 ст. 243 МК України, можуть бути безоплатно передані для потреб лікувальних, навчальних закладів, установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного або місцевих бюджетів.

За висновком комісії на благодійні цілі можуть бути передані також товарно-матеріальні цінності, які були в користуванні й ступінь зносу яких становить понад 50% [280]. Йдеться зазвичай про товари групи